

Список використаних джерел

1. *Бабич А.О.* Світові ресурси рослинного білка / А.О. Бабич, А.А. Бабич-Побережна // Селекція і насінництво. – 2008. Вип. 96. – С. 215–222.
2. *Діденко Н.* Проблема кормового білка в Україні / Н. Діденко, И. Воронецкая // *Зерно*. – 2014. – № 6 (99). – С.46–49.
3. *Діденко Н.І.* Виробництво сої в умовах інтеграційних процесів в Україні / Н.І. Діденко // *Економіка АПК*. – 2017. – № 1. – С. 31–36.
4. *Іванюк С.В.* Сучасна селекція сої [Електронний ресурс] / С.В. Іванюк // *Агробізнес сьогодні*. – 2014. — №17(288). – Режим доступу до ресурсу: <http://agro-business.com.ua/agronomiia-siogodni/>.
5. Інформаційно-аналітичне агентство «АПК-Інформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.apk-inform.com
6. *Маслак О.* Перспективи вирощування та реалізації ріпаку / О. Маслак // *Пропозиція*. – № 13(332) лип. 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://propozitsiya.com/ua/>.
7. *Могілянська Н.О.* Сучасний стан і перспективи переробки олійних культур / Н.О. Могілянська // *Зернові продукти і комбікорми*. – 2014. – № 1 (53). – С. 22–25.
8. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. *Петриченко В.Ф.* Наукові основи виробництва та використання сої у тваринництві / В.Ф. Петриченко // *Корми і кормовиробництво*. – 2012. – Вип. 71. – С. 3–11.
10. *Петриченко В.Ф.* Наукові основи сучасних технологій вирощування високобілкових культур / В.Ф. Петриченко // *Вісн. аграр. науки*. – 2003. – № 10. – С. 15–19.
11. *Петриченко В.Ф.* Рослинництво. Технологія вирощування сільськогосподарських культур: навч. посіб. / В.Ф. Петриченко, В.В. Лихочвор – 4-те вид. – Львів: НВФ «Українські технології», 2014. – 1040 с.
12. *Чехов С.А.* Основні тенденції розвитку ринку олійних культур в Україні / С.А. Чехов, І.В. Чехова // *Продуктивність агропромислового виробництва : наук.-практ. зб. ; НДІ «Укראгропромпродуктивність»*. – 2014. – № 25. – С. 71–78.
13. *Чехова І.* Ринок ріпаку змінює вектори розвитку / І. Чехова, С. Чехов // *Пропозиція*. – 2017. – № 1 (257). – С. 156–159.
14. *Шаймухаметова В.* Реалії олійного ринку України [Електронний ресурс] / В. Шаймухаметова. – *Агрозоризик* // Режим доступу до ресурсу: <http://agrorisk.biz/realii-oliynogo-rinku-ukraini/>
15. Oilseeds: Worlds Markets and Trade / United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service Approved by the World Agricultural Outlook Board // USDA/ – July 2017. – 38 p.
16. *Pilorgé E.* Foresight for plant oils and proteins 2030 [Електронний ресурс] / E. Pilorgé, A. Daouhadi, F. Muel, A.-M. Tremblay // *Terres Inovia* , 2016. – 48 p. Режим доступу до ресурсу : <http://www.terresinovia.fr/fileadmin>.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2017 р.

Фахове рецензування: 19.09.2017 р.

*

УДК 338.439:331.101.262 (045)

*С.А. СЕГЕДА, кандидат економічних наук, доцент кафедри
Вінницький торговельно-економічний інститут*

Аграрно-продовольче забезпечення населення України

Постановка проблеми. Розвиток людини, а також структурних складових її ресурсного потенціалу значною мірою визначається аграрно-продовольчим забезпеченням і повинні задовольняти фізіологічні потреби організму в якісних продуктах харчування згідно з науково обґрунтованими нормами, видовою структурою, асортиментом, енерге-

тичною й іншими якісними характеристиками, які необхідні для нормальної життєдіяльності людини. При цьому всі продукти харчування та товари повсякденного вжитку, вироблені із сільськогосподарської сировини, а також навколишнє природне середовище мають бути екологічно безпечними для здоров'я.

Продовольча безпека є важливою складовою національної безпеки будь-якої країни.

© С.А. Сегеда, 2017

Вона повинна гарантувати добробут наявного населення, забезпечувати життєдіяльність суспільства. Таким чином, продовольча безпека крім виробництва якісної продукції має передбачати також фінансову здатність придбати потрібні продукти за адекватними цінами, що відповідають встановленому рівню заробітної плати і пенсійних виплат. Зазначені проблеми й визначили актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку вітчизняного аграрно-продовольчого ринку присвячено значну кількість робіт. Вагомий внесок зробили українські вчені-економісти: В.І. Бойко [2], В.І. Власов [4], І.Г. Кириленко [8], Б.Й. Пасхавер [10], П.Т. Саблук [12], О.Г.Шпикуляк [16] та інші. Крім того варто відзначити також зарубіжних авторів, що досліджують питання аграрно-продовольчого ринку й продовольчої безпеки: Р.З. Жалелеву [5], Г. Жунусову [6], А. Гіззатову [17], А. Кайгородцева [7]. Серед науковців, що займаються дослідженням людського капіталу, варто назвати О.М. Бородину [3], М.Ю. Коденську [9]. Праці зазначених науковців є ґрунтовними, проте постійна зміна зовнішньої та внутрішньої кон'юнктури на продовольчому ринку зумовлює зміни у формуванні й функціонуванні аграрно-продовольчого ринку. Це потребує постійного аналізу та науково-теоретичного обґрунтування. Важливість аграрно-продовольчого ринку для забезпечення потреб населення в продовольстві зумовлює постійну увагу до цього ринку, тенденцій і

особливостей його розвитку на сучасному етапі.

Мета статті – визначення стану й основних проблем формування та функціонування аграрно-продовольчого забезпечення населення України.

Виклад основних результатів дослідження. Протягом тривалого періоду населення України споживає в недостатній кількості овочів і баштанних культур, фруктів та ягід, риби й рибопродуктів, молока та м'яса. Унаслідок цього організм людини одержує нижче рекомендованої норми важливі для життєдіяльності вітаміни, протеїн, жири, інші поживні речовини. За інформацією Державної служби статистики України, у 2016 році споживалося на одну особу по відношенню до раціональної норми м'яса і м'ясопродуктів – 64,3%, молока й молокопродуктів – 55,1, фруктів та ягід – 55,2, риби – 48% (табл. 1).

Домогосподарства України із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими від прожиткового мінімуму, у 2016 році споживали продуктів харчування з розрахунку на одну особу в рік: м'яса і м'ясопродуктів – 34,8 кг, що по відношенню до науково обґрунтованої норми споживання становить 43,5%; молока і молочних продуктів – 141,6 кг (37,3%), яєць – 180 шт. (62,1%), риби і рибопродуктів – 9,6 кг (48%), цукру – 24,0 кг (63,2%), олії й інших рослинних жирів – 14,4 кг (110,8%), картоплі – 67 кг (54,2%), овочів і баштанних культур – 73 кг (48,5%), фруктів, ягід, горіхів, винограду – 18 кг (20,0%), хліба й хлібних продуктів – 86 кг (85,5%) [15].

1. Динаміка споживання основних продуктів харчування населенням України (на одну особу за рік, кг)

Рік	Продукти									
	М'ясо та м'ясопродукти	Молоко й молокопродукти	Яйця, шт.	Риба та рибопродукти	Картопля	Овочі й баштанні продовольчі культури	Фрукти, ягоди, виноград	Хлібні продукти	Цукор	Олія
1990	68,2	373,2	272	17,5	131	102,5	47,4	141	50	11,6
1991	65,5	345,5	256	12,2	115,5	102,5	36,5	142,5	50	11,2
1995	38,9	234,5	171	3,6	123,7	96,6	33,4	128,4	31,6	8,2
2000	32,8	199,1	166	8,4	135,4	101,7	29,3	124,9	36,8	9,4
2001	31,1	205,2	180	11,0	139,5	104,8	26,4	129,6	39,5	10

2002	32,6	225,3	209	11,9	132,8	108,0	28,5	131,2	36,1	10,7
2003	34,5	226,4	214	12,0	138,0	113,6	33,0	124,5	36,4	11,3
2004	38,5	226,0	220	12,3	141,4	115,4	33,9	125,6	38,4	13,0
2005	39,1	225,6	238	14,4	135,6	120,2	37,1	123,5	38,1	13,5
2006	42,0	234,7	251	14,1	133,6	126,7	34,8	119,5	39,5	13,6
2007	45,7	224,6	252	15,3	130,4	118,4	42,1	115,9	40,0	14,3
2008	50,6	213,8	260	17,5	131,8	129,2	43,5	115,4	40,9	15,0
2009	49,7	212,4	272	15,1	133,0	137,1	45,6	111,7	37,9	15,4
2010	52,0	206,4	290	14,5	128,9	143,5	48,0	111,3	37,1	14,8
2011	51,2	204,9	310	13,4	139,3	162,8	52,6	110,4	38,5	13,7
2012	54,4	214,9	307	13,6	140,2	163,4	53,3	109,4	37,6	13,0
2013	56,1	220,9	309	14,6	135,4	163,3	56,3	108,4	37,1	13,3
2014	54,1	222,8	310	11,1	141,0	163,2	52,3	108,5	36,3	13,1
2015	50,9	209,9	280	8,6	137,5	160,8	50,9	103,2	35,7	12,3
2016	51,4	209,5	267	9,6	139,8	163,7	49,7	101,0	33,3	11,7
Рекомендована норма	80	380	290	20	124	151	90	101	38	13
Мінімальна норма	45,4	353,3	246,2	14,1	90,1	106,7	61,3	93,8	26,8	7,1
2016 р. до норми, %	64,3	55,1	92,1	48,0	112,7	108,4	55,2	100,0	87,6	90,0

Джерело: [1].

Зниження тривалий час калорійності та зменшення надходження в організм людини макро- й мікроелементів, протеїну, жирів, інших необхідних організму компонентів зумовило їх незбалансованість, що є одним із чинників негативного впливу на стан імунної системи людини, її здоров'я, працездатності, соціальності та інших складових ресурсного потенціалу. Все це негативно вплинуло на природний приріст населення України, який, починаючи з 1991 року, мінусовий, і що особливо вражає – у сільській місцевості він значно нижчий – майже вдвічі. Так, за 2016 рік природний приріст (скорочення) на 1000 осіб наявного населення становив мінус 4,4 [15].

Одним з важливих факторів здорового життя людини є забезпечення населення країни повноцінними продуктами харчування, що є основою формування якісного ресурсного потенціалу людини. Це необхідно здійснювати на основі організації раціональної структури й ефективного функціонування національного аграрно-промислового виробництва з його традиційно розвиненими сільськогосподарськими галузями. Наявність багатих природних ресурсів і сприятливих кліматичних умов дає змогу населенню України мати доступне виробництво бі-

льшості видів сільськогосподарської продукції й продовольчих товарів, що формують продовольчу безпеку країни та можуть забезпечити широкий асортимент товарів широкого вжитку, виготовлених із сільськогосподарської сировини, та є особливо важливими для забезпечення здоров'я населення.

В Україні у 2016 році по відношенню до 1990-го було вироблено м'яса у забійній масі лише 53,3%, у тому числі яловичини – 18,9, свинини – 47,5, баранини – 28,3, молока – 42,4%. Перевиробництво виявлено лише по м'ясу птиці (табл. 2), що пояснюється його нижчою ціною порівняно з іншими видами м'яса. Аналіз динаміки поголів'я худоби і птиці в Україні показує, що за 1990-2016 роки спостерігається тенденція до зменшенням їх кількості за всіма видами. Поголів'я ВРХ протягом періоду з 1990 по 2000 рік зазнало найбільшого скорочення – в середньому за рік на 1,6 млн гол. Упродовж 2000-2012 років темпи скорочення поголів'я худоби були помітно меншими – в середньому по 0,5 млн гол. у рік.

Після деякого приросту поголів'я у 2012-2013 роках знову спостерігається його скорочення за 2013-2016 роки, у тому числі корів (табл. 3).

2. Динаміка виробництва продукції тваринництва

Рік	М'ясо у забійній вазі, тис. т					Молоко, млн т	Вовна, тис. т	Яйця, млн шт.
	яловичина	свинина	баранина	птиця				
1990	4358	1986	1576	46	708	24,5	29,804	16287
1995	2294	1186	807	40	235	17,3	13,926	9404
2000	1663	754	676	17	193	12,7	3,40	8809
2001	1517	646	591	15	239	13,4	3,3	9668
2002	1648	704	599	17	300	14,1	3,4	11309
2003	1725	723	631	17	324	13,7	3,353	11417
2004	1600	618	559	17	375	13,7	3,202	11935
2005	1597	562	494	16	497	13,7	3,195	13046
2006	1723	567	526	15	589	13,3	3,277	14235
2007	1919	546	625	15	689	12,3	3,449	14063
2008	1906	480	590	17	794	11,8	3,755	14957
2009	1917	454	596	18	894	11,6	4,111	15908
2010	2059	428	631	21	954	11,2	4,192	17052
2011	2144	399	704	20	995	11,1	3,877	18690
2012	2210	388	701	20	1075	11,4	3,724	19110
2013	2389	428	748	19	1168	11,5	3,520	19613
2014	2360	413	743	14	1165	11,1	2,602	19587
2015	2323	384	760	14	1144	10,6	2,270	16783
2016	2324	376	748	13	1167	10,4	2,072	15100
2016 до 1990, %	53,3	18,9	47,5	28,3	164,8	42,4	7,0	92,7

Джерело: [14].

Не можна вважати стабільним також розвиток галузі свинарства. Впродовж 1990-2016 років поголів'я свиней знизилося на 65,7%, незважаючи на певну стабілізацію в 2009-2013 роках.

Найбільшого негативного впливу зазнала галузь вівчарства. Поголів'я овець за аналізований період скоротилося в 6,4 рази й по відношенню до 1990 року в 2016-му становило лише 15,6%.

Також активно зменшувалося протягом 1990-2000 років поголів'я птиці. Проте з 2000 року спостерігався його приріст і в 2013-му по відношенню до 1990 року його кількість становила 93,5%. Проте з 2014 року спостерігається повільне скорочення поголів'я курей у середньому на 4% щороку (табл. 3).

3. Динаміка поголів'я худоби та птиці в Україні, тис. гол.

Рік	Велика рогата худоба		Свині	Вівці та кози	Птиця, млн гол.
	усього	у т.ч. корови			
1990	24623	8378	19427	8418	246,1
1991	23728	8263	17838	7829	243,1
1995	17557	7531	13144	4098	149,8
2000	9424	4958	7652	1875	123,7
2001	9421	4918	8369	1965	136,8
2002	9108	4716	9204	1984	147,4
2003	7712	4289	7321	1859	142,4
2004	6903	3926	6466	1754	152,8
2005	6514	3635	7053	1626	162,0
2006	6175	3347	8055	1617	166,5
2007	5491	3096	7020	1678	169,3
2008	5079	2856	6526	1727	177,6
2009	4827	2736	7577	1832	191,4
2010	4494	2631	7960	1732	203,8
2011	4426	2582	7373	1739	200,8
2012	4646	2554	7577	1738	214,1
2013	4534	2509	7922	1735	230,3

2014	3884	2263	7351	1371	213,3
2015	3750	2167	7079	1325	204,0
2016	3682	2109	6669	1315	201,7
2016 до 1990, %	15,0	25,2	34,3	15,6	82,0
2016 до 2015, %	98,2	97,3	94,2	99,2	98,9

Джерело: [14, 13].

Крім продукції тваринництва важливе місце в забезпеченні населення країни повноцінними продуктами харчування займає галузь рослинництва. Аналіз даних таблиці 4 показує, що протягом 1990-2016 років спостерігається суттєва зміна структури посівів сільськогосподарських культур. Площа по-

сівів зернових є стабільною впродовж досліджуваного періоду. Проте посівна площа озимої пшениці за 1990-2016 роки зменшилася на 17,8%, зернобобових – на 81,2, а посіви кукурудзи на зерно збільшилися в 3,5 раза.

4. Динаміка посівів сільськогосподарських культур, тис. га

Рік	Вся посівна площа, тис. га	З них:				Технічні					Льон-довгунець	Картопля	Овочі	Кормові			Площа чистих парів, га
		зернові	пшениця	кукурудза	зернобобові	Усього	Цукрові буряки	Соняшник	Ріпак	Соя				Усього	Кукурудза на силос	Багаторічні трави	
1990	32406	14583	7568	1234	1724	3751	1607	1636	90	93	172	1429	456	11999	4637	3986	1427
1995	30936	14152	5324	1174	1103	3748	1475	2020	49	25	98	1532	503	10898	3475	3906	1570
2000	27173	13646	5316	1364	408	4187	856	2943	214	65	23	1629	538	7063	1920	2985	3213
2001	27928	15586	6831	1291	432	3779	970	2502	120	82	27	1604	490	6375	1817	2603	2712
2002	27539	15448	6833	1311	486	4072	897	2834	81	108	29	1590	479	5858	1469	2425	2692
2003	25081	12495	2356	2170	558	5357	773	4001	69	209	32	1585	480	5074	1321	2079	3509
2004	26752	15433	5139	2467	387	4971	732	3521	117	274	38	1556	476	4243	1015	1855	2330
2005	26044	15005	6185	1711	422	5260	652	3743	207	438	25	1514	465	3738	774	1702	2428
2006	25928	14515	5089	1777	406	6105	815	3954	414	751	14	1464	469	3277	675	1549	1866
2007	26060	15115	5817	2087	438	5920	610	3604	891	671	13	1453	451	3028	629	1459	1625
2008	27133	15636	6802	2516	263	6778	380	4306	1412	558	7	1413	458	2752	518	1357	1413
2009	26990	15837	6518	2149	371	6545	322	4232	1060	644	2	1409	451	2658	485	1289	1523
2010	26952	15090	6137	2709	429	7296	501	4572	901	1076	1	1408	462	2599	475	1238	1465
2011	27670	15724	6499	3620	374	7441	532	4739	870	1134	2	1439	498	2477	445	1207	1211
2012	27801	15449	5534	4625	318	7854	458	5194	566	1476	2	1440	494	2475	497	1195	1247
2013	28329	16210	6684	4893	280	7869	280	5051	1017	1370	2	1338	483	2289	393	1152	981
2014	27239	14801	6061	4691	227	8437	331	5257	882	1806	2	1348	463	2101	346	1119	830
2015	26902	14739	6867	4123	250	8350	237	5105	682	2158	2	1291	440	1990	309	1027	612
2016	27026	14401	6218	4286	324	8852	292	6073	455	1869	2	1312	442	1932	284	995	...
2016 до 1990, %	83,4	98,8	82,2	347,3	18,8	236,0	18,2	371,2	505,6	2010	1,2	91,8	96,9	16,1	6,1	25,0	233,2

Джерело: [11].

Варто зазначити про суттєві зміни посівних площ технічних культур, що збільшилися у 2,4 раза. Посіви цукрових буряків за 26 років скоротилися в 5,5 раза, льон-довгунця – зменшилися з 172 тис. га у 1990

році до 2 тис. га у 2016-му. Водночас за досліджуваний період збільшилися площі посівів соняшнику в 3,7 раза (перевищує гранично допустимі норми більш як удвічі), ріпаку – в 5,1, сої – у 20,1 раза. Також скороти-

лися площі під кормовими культурами на 10 млн га (в 6,2 раза), у тому числі кукурудзи на силос – у 16,3 раза, багаторічних трав – у 4 рази. Зменшені площі чистих парів – у 2,3 раза (табл. 4). Єдині культури, площі посівів яких зазнали незначних змін, це картопля й овочі.

Таким чином, структура посівів сільськогосподарських культур в Україні має ризиковий характер. Надмірна насиченість полів технічними культурами, зменшення більше ніж у 4 рази посівів багаторічних трав не тільки знизило виробництво кормового білка, а також погіршує структурованість ґрунтів.

5. Урожайність основних сільськогосподарських культур, ц/га

Рік	Зернові	З них			Цукрові буряки	Соняшник	Ріпак	Соя	Льон-довгунець	Картопля	Овочі	Плоди і ягоди	Виноград
		озима пшениця	кукурудза на зерно	зернобобові									
1990	35,1	40,2	38,7	23,1	276	15,8	14,5	11,3	6,4	117	149	42,7	58,3
1995	24,3	30,1	29,2	14,5	205	14,2	8,5	9,7	5,0	96	120	29,8	33,2
2000	19,4	20	30,1	17,0	177	12,2	8,4	10,6	4,2	122	112	38,4	51,7
2001	27,1	31,4	32,4	20,0	183	9,4	12,4	10,1	5,2	108	123	30,5	35,4
2002	27,3	30,8	35,2	18,2	189	12,0	8,7	12,7	4,5	104	124	36,5	39,4
2003	18,2	14,1	34,6	11,9	201	11,2	9,4	12,2	4,1	116	139	56	59
2004	28,3	32,6	38,6	22,1	238	8,9	13,9	14,2	5,0	133	149	58,1	45,2
2005	26	29,0	43,2	18,9	248	12,8	14,6	14,5	5,4	128	157	63,7	54,9
2006	24,1	25,6	37,4	19,2	285	13,6	15,7	12,4	5,1	133	171	45	39,7
2007	21,8	23,9	39	11,4	294	12,2	13,1	12,4	3,3	131	152	61,7	50,5
2008	34,6	37,1	46,9	21,4	356	15,3	20,8	15,1	5,1	139	174	64,4	58,6
2009	29,8	31,2	50,2	17,5	315	15,2	18,5	16,8	6,5	139	183	70,7	66
2010	26,9	27,1	45,1	15,1	297	15,0	17,0	16,2	4,0	132	174	78,2	60,3
2011	37,0	33,9	64,4	14,6	363	18,4	17,3	20,4	5,9	168	195	84,0	75,5
2012	31,2	28	47,9	15,6	411	16,5	22	17,1	8,6	161	199	89,9	67,2
2013	39,9	33,9	64,1	14,5	395	21,7	23,6	20,5	7,3	160	200	103,5	85,8
2014	43,7	40,3	61,6	21,4	477	19,4	25,4	21,6	6,3	176	208	95,2	98,6
2015	41,1	38,8	57,1	20,4	436	21,6	25,9	18,4	8,9	161	206	104,5	92,3
2016	46,1	42,1	66,0	27,3	482	22,4	25,7	23,0	9,0	166	211	101,9	88,4
2016 до 1990, %	131,3	104,7	170,5	118,2	174,6	141,8	177,2	203,5	140,6	141,9	141,6	238,6	151,6
Відхилення max до min, разів	2,5	3,0	2,3	2,4	2,7	2,5	3,1	2,4	2,7	1,8	1,9	3,5	3,0

Джерело: [11].

Низька частка чистих парів є небезпечним чинником для зростання врожайності сільськогосподарських культур, що значно впливає на відхиленнях максимального та мінімального рівнів урожайності по роках. Так, відхилення врожайності пшениці протягом досліджуваного періоду становило 3 рази, кукурудзи на зерно – 2,3 раза, цукрових буряків – 2,7 раза, насіння соняшнику – 2,5, ріпаку – 3,1 раза (табл. 5).

Аналіз даних таблиці 6 показав, що зменшення обсягів виробництва тваринницької

продукції не забезпечило раціональну науково обґрунтовану норму споживання на одну особу.

За період 1995-2016 роки в Україні не було досягнуто навіть мінімальної норми споживання молока (353,3 кг на одну особу). Крім того, за 2004-2014 роки спостерігається зменшення споживання молока й молочних продуктів порівняно з їх виробництвом в Україні.

6. Динаміка виробництва і споживання продукції тваринництва з розрахунку на одну особу, кг

Рік	Молоко		М'ясо у забійній масі		Яйця шт.		
	Виробництво	Споживання молока та молоко-продуктів	Виробництво	Споживання	Виробництво	Споживання	
1990	472,3	373,2	84	68,2	314	272	
1995	335,3	243,6	44,5	38,9	183	171	
2000	257,4	199,1	33,8	32,8	179	166	
2001	276,3	205,2	31,2	31,1	199	180	
2002	293,4	225,3	34,2	32,6	235	209	
2003	285,7	226,4	36,1	34,5	240	214	
2004	288,9	226,0	33,7	38,3	252	220	
2005	291,1	225,6	33,9	39,1	277	238	
2006	284,0	234,7	36,8	42,0	304	251	
2007	263,6	224,6	41,1	45,7	302	252	
2008	254,3	213,8	41,2	50,6	323	260	
2009	252,1	212,4	41,6	49,1	345	272	
2010	245,2	206,4	44,9	52,0	372	290	
2011	242,5	204,9	46,9	51,2	409	310	
2012	249,5	214,9	48,5	54,4	419	307	
2013	252,5	220,9	52,5	56,1	431	309	
2014	258,9	222,8	54,9	54,1	456	310	
2015	247,8	209,9	54,2	50,9	392	280	
2016	243,3	209,5	54,5	51,4	354	267	
Норма	Рекомендована	х	380	х	80	х	290
	Мінімальна	х	353,3	х	45,4	х	246,2

Джерело: [14, 13].

Аналіз показав, що споживання м'яса й м'ясопродуктів в Україні протягом 1991-2016 років ніколи не досягало рекомендованої норми – 80 кг на одну особу. Мінімальної норми споживання м'яса в країні було досягнуто лише з 2007 року. Варто зауважити, що рівень споживання м'яса та м'ясопродуктів протягом 2007-2016 років перевищував мінімально допустиму норму лише на 13-15%.

Мінімальної норми споживання яєць (246 шт.) в Україні було досягнуто в 2006 році, а рекомендованої – в 2010-му. Проте в 2015-2016 роках спостерігається незначне зменшення споживання яєць в розрахунку на одну особу на 4% у рік.

Досягнення раціональної норми споживання продуктів харчування зумовлюється не лише відповідними обсягами їх виробництва в країні, а й доходами населення. Належний рівень останніх, насамперед заробітної плати, визначає платоспроможність на-

селення та забезпеченість потреби в продуктах харчування. Аналіз структури грошових доходів домогосподарств показує, що їхня сума складається із грошових і натуральних у грошовій оцінці надходжень, одержаних членами домогосподарств у вигляді оплати праці (за винятком прибуткового податку та обов'язкових відрахувань), доходів від підприємницької діяльності й самозайнятості, доходів від власності у вигляді відсотків дивідендів, продажу акцій та інших цінних паперів, соціальної допомоги, інших одержаних поточних трансфертів. У структурі доходів населення заробітна плата становить 39-40%, і ця частка протягом багатьох років змінювалася досить повільно, проте в бік зниження, що не є мотиваційним фактором продуктивної активності населення працездатного віку (табл. 7).

Значну частку в структурі доходів населення становлять соціальні допомоги, субсидії та інші поточні трансферти, що за су-

мою й часткою в їх загальних доходах по роках мають тенденцію змінюватися, переважно у бік зростання.

Співвідношення частки соціальних допомог і заробітної плати, різниця яких становить в окремі роки від одного (2015 р.) до восьми (2007 р.) відсоткових пункти, показує про непродуктивні витрати значних ко-

штів державного бюджету, що не мають мотиваційного впливу на характер формування доходів населення й не є фактором їх зростання та підвищення активності населення у суспільному житті. До того ж породжує безініціативність і споживацьке ставлення до праці.

7. Динаміка структури грошових доходів населення України, %

Рік	Заробітна плата	Прибуток та змішаний дохід	Доходи від власності (одержані)	Соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	Соціальні допомоги +/- до заробітної плати, в.п.
2000	43,3	19,1	2,5	34,8	-5,8
2002	42,6	18,1	2,8	36,3	-6,3
2003	43,8	16,8	3,1	36,1	-7,7
2004	42,7	15,9	3,0	38,2	-4,5
2005	42,1	15,3	2,9	39,6	-2,5
2006	43,4	14,6	2,9	38,9	-4,5
2007	44,7	15,2	3,2	36,7	-8,0
2008	42,7	15,3	3,3	37,3	-5,4
2009	40,6	14,5	3,8	40,7	+0,1
2010	41,7	14,6	5,1	38,7	-3,0
2011	41,7	15,9	5,4	37,0	-4,7
2012	42,2	15,1	5,3	37,4	-4,8
2013	40,7	15,7	5,7	37,9	-2,8
2014	40,5	16,8	5,6	37,1	-3,4
2015	39,0	18,6	4,6	37,8	-1,2

Джерело: [13].

Спостерігається тенденція до різкої диференціації населення за рівнем доходів та стабільно значна частка населення, що знаходиться за межею бідності (табл. 8). Це призводить до диспропорції між попитом і пропозицією на ринку продовольчих товарів, дестабілізації на ринку продовольчих

товарів та товарів промислового походження, надходження на внутрішній ринок дешевої імпортованої продукції, не завжди необхідної якості. За підсумками 2016 року імпорт товарів і послуг перевищив експорт на 2,9 млрд дол. США [13].

8. Диференціація життєвого рівня населення України

Рік	Квінтильний коефіцієнт диференціації доходів населення, разів		Співвідношення доходів 20% найбільш та 20% найменш забезпечених, разів		Частка населення із середньодушовими еквівалентними доходами у місяць, нижчими від прожиткового мінімуму	
	грошових	загальних	грошових	загальних	грошових	загальних
2000	2,8	2,3	6,0	4,4	87,9	80,2
2001	3,0	2,5	6,0	4,6	89	82,7
2002	2,7	2,4	5,7	4,5	88,4	83,3
2003	2,7	2,3	5,7	4,4	83,4	76,2
2004	2,6	2,4	5,5	4,6	73,8	65,6
2005	2,6	2,4	5,5	4,6	64	55,3
2006	2,6	2,4	5,5	4,7	58,3	49,7
2007	2,2	2,0	4,0	3,6	21	12,7
2008	2,2	2,0	4,1	3,7	11,6	7,1
2009	2,2	2,0	4,0	3,6	11,1	5,8
2010	2,1	1,9	4,0	3,5	15,6	8,8

2011	2,1	1,9	3,8	3,4	13,7	7,8
2012	2,0	1,9	3,6	3,3	14,1	9,1
2013	2,0	1,9	3,5	3,3	13,4	8,4
2014	2,0	1,9	3,4	3,1	14,3	8,6
2015	3,5	3,2	11,1	6,4
2016	3,1	3,4	11,9	4,8

Джерело: [13].

Висновки. Сучасний низький рівень доходів населення України, який зумовлено як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами, обмежує матеріальний добробут сім'ї працюючих. Також він негативно впливає на розвиток людини як головної продуктивної сили суспільства. Низький рівень матеріального стану населення країни стримує соціально-економічний розвиток економіки в цілому, який обернено негативно впливає на формування людини.

Продовольча безпека населення України, як важлива умова розвитку людини має визначатися системою факторів, базовим серед яких є ефективний розвиток аграрного сектору економіки. Саме це й визначає необхідність у державній підтримці управління економікою як мотиваційного чинника збільшення обсягів аграрно-продовольчої продукції, динамічного розвитку традиційних галузей національного сільськогосподарського виробництва.

Список використаних джерел

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України (за роками) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uga-port.org.ua/sites/default/files/zb_spor_2017.pdf.
2. *Бойко В.І.* Продовольча безпека України в контексті глобалізації проблеми / В.І. Бойко. – К.: ННЦ “Інститут аграрної економіки” УААН, 2007. – 30 с.
3. *Бородіна О.М.* Людський капітал як основне джерело економічного зростання / О.М. Бородіна // Економіка України. – 2003. – № 7. – С. 48-53.
4. *Власов В.І.* Оцінка споживання основних харчових продуктів в Україні / В.І. Власов, Г.В. Ткач, Б.В. Духницький // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С.3-7.
5. *Жалелева Р.З.* Проблеми вирівнювання урвня потреби в кризових і посткризових умовах (на прикладі Республіки Казахстан) / Р.З. Жалелева, Р.Б. Габдуллин, А.А. Завалишина // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 9 (147). – С. 341-351.
6. *Жунусова Г.* Продовольственная безопасность Казахстана: методы оценки, пути решения / Г. Жунусова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 1 (139). – С. 281-291.
7. *Кайгородцев А.* Продовольственная безопасность Казахстана: оценка состояния и пути обеспечения / А. Кайгородцев, К. Кирласинова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – № 6 (144). – С. 247-257.
8. *Кириленко І.Г.* Актуальні проблеми розвитку аграрного ринку в Україні в контексті формування балансів продовольчих ресурсів / І.Г. Кириленко // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 16-23.
9. *Коденська М.Ю.* Людський капітал в системі соціально-економічних відносин: моногр. / М.Ю. Коденська, Ю.О. Нестерчук, С.Ю. Соколюк, К.Ю. Соколюк. – Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2017. – 172 с.
10. *Пасхавер Б.Й.* Сучасний стан продовольчої безпеки / Б.Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2014. – № 4. – С. 5-12.
11. Рослиництво України (За роками) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. *Саблук П.Т.* Продовольча безпека України / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов // Економіка АПК – 2009. – №10 – С. 3-7.
13. Статистичний щорічник України (за роками). Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
14. Тваринництво України (за роками) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
15. Україна в цифрах (за роками) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://iaastat.kiev.ua>.
16. *Шпикуляк О.Г.* Інституції у розвитку та регулюванні аграрного ринку: монографія / О.Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 396 с.
17. *Gizatova A.* Reserch on production and consumption of food in the regions of the Republic of Kazakhstan / A. Gizatova, L. Tarshylova, A. Kazambayeva // Actual problems of economics. – 2014. – #4(154). – P. 294-301.

Стаття надійшла до редакції 18.09.2017 р.

Фахове рецензування: 02.10.2017 р.

*